

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Верещака Олександра Івановича на тему «Спеціальне досудове розслідування у кримінальному провадженні», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Відповідно до положень ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод право на справедливий судовий розгляд є одним із фундаментальних прав людини, яке має забезпечуватися в демократичному суспільстві шляхом створення ефективних механізмів його реалізації. Одним із елементів забезпечення права на справедливий судовий розгляд є забезпечення участі підозрюваного, обвинуваченого у кримінальному провадженні, що є передумовою реалізації права на захист. Втім, із цього загального правила у визначених законом випадках дозволяються винятки.

Так, Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» від 7 жовтня 2014 року було запроваджено особливу форму кримінального провадження – «in absentia» – за відсутності підозрюваного (обвинуваченого).

Аналіз правозастосовної практики дозволяє стверджувати, що впровадження цього кримінального процесуального інституту супроводжується певними проблемами, зокрема і щодо оголошення особи у міжнародний розшук, набуття статусу підозрюваного, забезпечення права на захист підозрюваного при здійсненні спеціального кримінального провадження (in absentia) тощо.

Враховуючи вищевикладене, можна стверджувати, що актуальність теми дисертаційного дослідження О. І. Верещака на тему «Спеціальне досудове

розслідування у кримінальному провадженні» не викликає сумнівів як у науковому, теоретичному, так і у практичному аспектах.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Вивчення дисертації та наукових публікацій свідчить про логічну структуру роботи, що дало можливість дисертанту всебічно й повно дослідити задекларовану тему у межах визначеного обсягу дисертаційного дослідження.

При написанні роботи автор проаналізував достатню кількість джерел (215 найменувань), ґрунтовно та критично вивчив роботи науковців, що дало йому змогу вирішити важливу наукову задачу, дати відповіді на актуальні й суттєві питання, сформулювати пропозиції та рекомендації з подальшого вдосконалення теоретичних і нормативно-прикладних проблем здійснення спеціального досудового розслідування у кримінальному провадженні.

Обґрунтованість зроблених у дисертації висновків забезпечується емпіричними даними, зокрема аналітичними та статистичними даними МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, зведеними результатами вивчення матеріалів 110 кримінальних проваджень (2015–2022 рр.), у яких здійснювалося спеціальне досудове розслідування; результатами анкетування 65 слідчих (детективів), 60 прокурорів, 50 адвокатів.

Результати наукового дослідження апробовано на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та опубліковано в десяти наукових виданнях, серед яких три статті у наукових фахових виданнях України, одна – у науковому періодичному виданні інших держав з юридичного напрямку.

Отже, дисертаційне дослідження О. І. Верещака виконане на належному науковому рівні, а публікації здобувача відображають всі його розділи.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація О. І. Верещака є комплексним дослідженням проблем здійснення спеціального досудового розслідування у кримінальному провадженні. У дисертації сформульовано та обґрунтовано

низку висновків, спрямованих на вдосконалення нормативного регулювання, правове розуміння і тлумачення, а також практичну реалізацію процесуального порядку здійснення спеціального досудового розслідування у кримінальному провадженні.

Зокрема, вперше обґрунтовано, що ініціатором здійснення спеціального досудового розслідування має бути прокурор, який вправі звернутися до слідчого судді з клопотанням про здійснення такого розслідування; з позиції вирішення проблем оголошення підозрюваного у міжнародний розшук у спеціальному досудовому розслідуванні запропоновано процесуальний порядок його застосування та обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення поняття «міжнародний розшук», під яким пропонується розуміти комплекс оперативно-розшукових, інформаційних та інших заходів між правоохоронними органами України та Міжнародною організацією кримінальної поліції – Інтерполом, що здійснюються з метою використання інформаційної системи Інтерполу для реалізації процесуальних форм міжнародного співробітництва. Удосконалено порядок участі та момент залучення захисника під час здійснення спеціального досудового розслідування, участь якого пропонується вважати обов'язковою з моменту складення прокурором клопотання про застосування відповідного процесуального рішення; розуміння належного викладу обставин, що дають підстави обґрунтовано підозрювати особу в учиненні кримінального правопорушення.

Окрім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Результати дисертаційного дослідження опубліковані в фахових виданнях України та зарубіжних країн, також були представлені у вигляді доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях. Публікації повністю перекривають і вирішують завдання, що були поставлені в дисертаційному дослідженні.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Обґрунтованість результатів дослідження, положень та висновків дисертаційної роботи О. І. Верещака не викликають зауважень. Висновки дисертаційної роботи логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації базуються на висновках дослідження.

Зроблені О. І. Верещаком наукові висновки мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими. Підтвердженням достовірності наукових положень і висновків, викладених в дисертації, є належна методологія дослідження. Під час дослідження застосовувалися як загальнонаукові методи (спостереження, опис, порівняння, класифікації) для визначення правових категорій, що характеризують кримінальне провадження, так і спеціальні методи, зокрема: історико-правовий – дозволив дослідити становлення спеціального досудового розслідування у кримінальному процесуальному законодавстві України; системного аналізу, а також системно-структурний і формально-логічний – надали можливість з'ясувати значення інституту спеціального досудового розслідування; завдяки порівняльно-правовому було проаналізовано думку вчених щодо окремих форм та підстав здійснення спеціального досудового розслідування, а також норми чинного кримінального процесуального законодавства України і законодавства інших держав у межах предмета дослідження; завдяки формально-юридичному досліджувалися норми Конституції України, чинного КПК України, інших законів України, з'ясовувалися зміст і значення вживаних понять і термінів, обґрунтовувалися висновки і пропозиції щодо їх зміни та доповнення; структурно-функціональний – було використано для аналізу процесуального порядку здійснення спеціального досудового розслідування; соціологічний – дав змогу вивчити погляди та позиції слідчих, прокурорів та адвокатів з питань, що досліджувалися, а статистичний – узагальнити результати вивчення матеріалів кримінальних проваджень та анкетування; з допомогою моделювання і прогнозування було сформульовано конкретні пропозиції щодо вдосконалення

чинного КПК України. Обґрунтованість висновків дисертації забезпечується емпіричними даними, зокрема – звітними статистичними даними та даними слідчої та судової практики.

Отже, результати дисертаційного дослідження О. І. Верещака, які виносяться на захист є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають належний ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Обґрунтованість та достовірність одержаних дисертантом результатів і положень, що виносяться на захист, забезпечується завдяки широкому використанню різноманітних методів наукового дослідження, аналізу масиву нормативно-правових актів, у тому числі міжнародного характеру, законодавства інших країн, наукових праць в галузі кримінального процесу. Постановка завдань, визначення об'єкту, предмету та мети наукового пошуку є чіткими і зрозумілими та цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукової праці здобувачем загалом виконані і мета досягнута. Здобувач здійснив належну статистичну обробку отриманих даних.

Поставлені наукові завдання виконані на високому методологічному рівні, а дисертант оволодів необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані та аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у: практичній діяльності органів досудового розслідування та прокуратури – під час розроблення й удосконалення відомчих нормативно-правових актів і методичних рекомендацій з питань здійснення спеціального досудового розслідування (акт впровадження Головного слідчого управління фінансових розслідувань Державної фіскальної служби України від 12 серпня 2021 р.; акт впровадження Головного слідчого управління НПУ від 19 серпня

2022 р.); освітньому процесі – під час підготовки лекцій, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів із навчальних дисциплін «Кримінальний процес», «Особливі порядки кримінального провадження», «Спеціальне досудове розслідування (in absentia)», а також під час підготовки лекцій і проведення занять за відповідними темами (акт впровадження Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 22 листопада 2022 р.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація О. І. Верещака викладена українською мовою та має чітку структуру, яка відповідає вимогам МОН України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація складається з анотації, змісту, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, кожен з яких поділяється на відповідні підрозділи залежно від висвітлених питань, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 244 сторінки, з яких основний текст – 167 сторінок.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати рецензованого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, охарактеризовано ступінь її наукової розробки, зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дисертаційного дослідження, емпіричну базу, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів та зазначено інформацію про апробацію дисертації на профільних заходах.

У **розділі 1** «Загальна характеристика спеціального досудового розслідування» містяться два підрозділи: 1.1. Генеза, поняття та значення інституту спеціального досудового розслідування; 1.2. Міжнародна практика здійснення кримінального провадження у формі in absentia. В межах цього розділу розглянуто історико-правовий аналіз становлення та розвитку інституту

спеціального досудового розслідування, унаслідок якого визначено етапи становлення заочного провадження на території нашої держави. Проаналізовано зарубіжний досвід заочного провадження та проведено порівняльно-правове його дослідження. З'ясовано, що міжнародна практика здійснення кримінального провадження у формі *in absentia* застосовується в різних державах зі своїми особливостями та за визначеними складами кримінальних правопорушень.

У розділі 2 «Процесуальне становище учасників при здійсненні спеціального досудового розслідування» міститься три підрозділи: 2.1. Повноваження слідчого, прокурора при здійсненні спеціального досудового розслідування; 2.2. Повноваження слідчого судді при здійсненні спеціального досудового розслідування; 2.3. Процесуальне становище підозрюваного та його захисника при здійсненні спеціального досудового розслідування.

В межах цього розділу проаналізовано підстави здійснення спеціального досудового розслідування, визначено місце та значення повістки в досудовому розслідуванні з урахуванням подальшого здійснення спеціального досудового розслідування. Досліджено порядок здійснення виклику у кримінальному провадженні, що має особливе значення при проведенні спеціального досудового розслідування, який з урахуванням технологій сьогодення має бути оновлений. Обґрунтовано, що участь захисника, яка є обов'язковою з моменту винесення ухвали слідчим суддею про здійснення спеціального досудового розслідування, має реалізовуватися в момент складення слідчим за погодженням з прокурором, прокурором клопотання про таке здійснення.

Розділі 3 «Процесуальний порядок здійснення спеціального досудового розслідування» складається із двох підрозділів: 3.1. Процесуальні дії суб'єктів при здійсненні спеціального досудового розслідування та 3.2. Підстави та порядок зупинення досудового розслідування в разі вирішення питання здійснення спеціального досудового розслідування, де розглянуто процесуальний порядок здійснення спеціального досудового розслідування, досліджено процесуальні дії суб'єктів при здійсненні спеціального досудового

розслідування, а також проблемні питання оголошення підозрюваного в міжнародний розшук; визначено обсяг міжнародного співробітництва в межах здійснення спеціального досудового розслідування.

У результаті проведеного дослідження здобувачем запропоновані та сформульовані пропозиції щодо удосконалення чинного КПК України в контексті питань, що розглядалися.

На закінчення кожного розділу та всієї дисертації загалом О. І. Верещаком наводяться висновки, в яких характеризується зміст розглянутих питань. Висновки відповідають отриманим результатам, завданням та меті дисертаційного дослідження, мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими і характеризуються належним рівнем достовірності.

Список використаних джерел складається з 215 посилань на реферовані джерела у вітчизняних і міжнародних виданнях.

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що дисертація О. І. Верещака відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання щодо дослідження проблемних аспектів здійснення спеціального досудового розслідування у кримінальному провадженні.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження О. І. Верещака на тему «Спеціальне досудове розслідування у кримінальному провадженні» слід використовувати у освітньому процесі юридичних закладів вищої освіти, в науково-дослідницьких розробках наукових установ, при підготовці наукових публікацій та монографій, плануванні досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, необхідно звернути увагу на окремі дискусійні питання, які, на нашу думку, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту:

1. На думку рецензента дисертанту слід було б ретельніше попрацювати над викладом окремих висновків дисертації. Зокрема, у пункті 1 висновків до

розділу 2 вказано: «Досліджено права та обов'язки слідчого, які необхідно виконати на етапі вирішення питання здійснення спеціального досудового розслідування у кримінальному провадженні». Втім, висновки – це наукові та практичні результати дисертації, а наведене вище формулювання відображає не результат, а процес дослідження.

Окрім цього, у висновках до дисертації мають вказуватися положення, до яких автор дійшов самостійно, а не з посилання на інших науковців. Зокрема, у п.3 загальних висновків вказано, що «... спільними рисами законодавчого регулювання провадження *in absentia* у різних країнах є: процесуальні гарантії доступу до суду, забезпечення права на захист, визначення випадків, коли можливе застосування процедури *in absentia*, можливість оскарження вироку, належне повідомлення». На сторінці 60 дисертації ця фраза викладена з посиланням на працю Шумейка Д. О. Правове регулювання та правозастосовна практика здійснення спеціального кримінального провадження у окремих зарубіжних країнах. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. Вип. 1 (16). Т. 4. С. 311–317.

2. У науковій новизні дисертант викладає окремі положення у формі анотації. Зокрема, автор вказує, що дістало подальший розвиток: «положення щодо поняття, значення та підстав здійснення спеціального досудового розслідування у кримінальному провадженні; використання практики Європейського суду з прав людини, юридичних позицій Конституційного Суду України та Верховного Суду (Верховного Суду України), що стосуються здійснення спеціального досудового розслідування у кримінальному провадженні». Втім, у науковій новизні слід аргументовано, коротко та чітко представляти основні наукові положення, які виносяться на захист, із зазначенням відмінності одержаних результатів від відомих раніше.

3. У підрозділі 2.3. «Процесуальне становище підозрюваного та його захисника при здійсненні спеціального досудового розслідування» дисертант досліджує проблему реалізації права на захист під час здійснення спеціального досудового розслідування. У січні 2023 року у Національній академії

внутрішніх справ була захищена робота Є. М. Пеліхоса на тему «Забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого при здійсненні спеціального кримінального провадження (in absentia)». Тому дисертанту варто було б використати наукові розробки, які викладені у наведеному дисертаційному дослідженні, під час аналізу проблем реалізації права на захист при здійсненні спеціального досудового розслідування.

Перелічені зауваження і побажання мають дискусійний характер і, в цілому, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та практичною значущістю одержаних результатів, а також за авторськими публікаціями ця робота є внеском в розвиток вітчизняної науки в галузі кримінального процесу.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація О. І. Верещака на тему «Спеціальне досудове розслідування у кримінальному провадженні» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

ВИСНОВОК

про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Верещака Олександра Івановича на тему «**Спеціальне досудове розслідування у кримінальному провадженні**», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем здійснення спеціального досудового розслідування у кримінальному провадженні, за своїм змістом відповідає галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу

МОН України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року №341), а її автор – **Верещак Олександр Іванович** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

професор кафедри кримінального процесу

Національної академії внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

Оксана ХАБЛО

